

Reglering av yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-87169-78-6
Artikelnr 2012-10-13

Publicerad www.socialstyrelsen.se, januari 2013

Förord

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att se över relationen mellan hälso- och sjukvårdslagen och annan lagstiftning inom hälso- och sjukvårdens område respektive miljöbalken när det gäller yrkesmässig hygienisk verksamhet. I uppdraget ingår även att identifiera olika former av behandling som kan innebära en risk för den enskilde.

Yrkesmässig hygienisk behandling är en del av skönhetsbranschen. Yrkesmässig hygienisk behandling finns inom olika områden som t.ex. piercing, tatuering och olika typer av kroppsbehandlingar. Det uppstår ständigt nya former av behandlingar och nya verksamhetsutövare etableras. Detta ger upphov till många frågor bland kommunernas miljö- och hälsoskyddsinspektörer som är de som har ansvar för tillsynen över de verksamheter som räknas som yrkesmässig hygienisk verksamhet. Det kan ibland vara svårt att skilja mellan vad som är hälso- och sjukvård och vad som är yrkesmässig hygienisk verksamhet och därmed vilken lagstiftning som är tillämplig och vem som har tillsynsansvar.

Projektledare för uppdraget har varit Iréne Andersson. Övriga som deltagit i projektet är Inger Andersson von Rosen, Anna-Lena How, Inger Riesenfeld-Örn, Frida Stange, Anders Alexandersson, samtliga på Socialstyrelsen samt Ulla Aronsson, Miljö- och hälsoskyddskontoret Umeå.

Lars-Erik Holm
Generaldirektör

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Socialstyrelsens uppdrag</i>	8
Frågeställningar	8
Samverkan eller beroende av andra projekt	9
Avgränsningar	9
Exempel på reglering och tillsyn i andra länder	9
<i>Metod</i>	11
<i>Lagstiftning</i>	12
Grundläggande regler för yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling	12
Begreppet yrkesmässig	12
Yrkesmässig hygienisk verksamhet	13
Miljöbalken	13
Hälso- och sjukvård vid sidan av hälso- och sjukvårdslagens regler	14
Tillsyn	15
Smittskydd	16
Medicinteknisk utrustning	16
Kosmetiska produkter	17
Tatueringsfärger	17
Kemikaliereregler	17
Brottsbalken	17
Andra lagar som kan vara tillämpliga	18
<i>Risker</i>	19
Riskbedömning och skyddsrutiner	19
Smittrisker	19
Smittvägar	20
Allergirisker	22
Övriga risker	23
<i>Behandlingar som räknas som yrkesmässig hygienisk verksamhet</i>	25
Massage	25
Akupunktur	25

Tatuering	26
Piercing	26
Övriga kroppsförändringar	26
Fotvård	27
Manikyr, pedikyr och nagelskulptering	27
Fiskpedikyr	27
Tandutsmyckning	27
Hårvård	28
Diatermi	28
<i>Slutsatser</i>	29
Förslag	30
<i>Referenser</i>	31

Sammanfattning

Samtliga behandlingar och verksamheter, som beskrivs i denna rapport betraktas som yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling och omfattas enbart av tillsyn enligt miljöbalken. Tillsynsansvaret ligger hos kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnd och Socialstyrelsen har enbart en tillsynsvägledande roll.

De vanligaste riskerna vid yrkesmässig hygienisk verksamhet är smitta och allergier. Den som bedriver sådan verksamhet ska ha kunskap om risker i sin verksamhet, ska kunna göra en bedömning av riskerna samt förebygga dem. Rutiner för arbetet som förebygger att skada eller komplikation uppstår ska även tas fram av verksamhetsutövaren.

I denna utredning har Socialstyrelsen inte hittat något som skulle kräva ny lagstiftning för yrkesmässig hygienisk verksamhet. Däremot föreslås

- möjlighet till utbildning för utövare av skärande och stickande verksamheter
- vägledning till kommunerna om vilken information som kan vara lämplig att ge till de olika verksamheterna och till allmänheten.

En utförare av stickande och skärande verksamhet riskerar att utsätta människor för allvarliga smittrisker. Idag saknar många utövare utbildning i hygien och smittskydd. Något krav på specifik utbildning finns inte, men enligt miljöbalken kan tillsynsmyndigheter ställa krav på kunskap i samband med tillsyn om att driva en verksamhet. På många områden, t.ex. piercing och tatuering finns idag ingen relevant utbildning.

Socialstyrelsen anser att det är viktigt att begränsa konsekvenserna för den enskilde och att minska kostnaderna för samhället i samband med eventuell skada. Eftersom skärande och stickande verksamheter kan innebära risk för allvarlig blodsmitta rekommenderar Socialstyrelsen att den som ska arbeta med sådan verksamhet har någon form av grundutbildning i smittskydd, hygien och rengöring.

Eftersom skönhetsbranschen hela tiden förändras behöver utvecklingen följas både av kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder, länsstyrelserna och Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har i detta uppdrag sett över relationen mellan hälso- och sjukvårdslagen och annan lagstiftning inom hälso- och sjukvårdens område respektive miljöbalken när det gäller yrkesmässig hygienisk verksamhet.

En stor del av det ursprungliga uppdraget om reglering av hälso- och sjukvårdslag och miljöbalken har övergått till utredningen om estetiska behandlingar som utförts av en extern konsult, Karin Lindell, på uppdrag av Socialstyrelsen. När det har fattats beslut om förslagen i utredningen om estetiska behandlingar kan denna rapport behöva revideras.

Socialstyrelsens uppdrag

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att se över relationen mellan hälso- och sjukvårdslagen och annan lagstiftning inom hälso- och sjukvårdens område respektive miljöbalken när det gäller yrkesmässig hygienisk verksamhet. I uppdraget ingick även att identifiera olika former av behandling utan kontroll som kan innebära en risk för den enskilde, t.ex. ingrepp med laser eller injektion av botox.

Socialstyrelsen skulle

- göra en kartläggning av förhållandet mellan de olika lagstiftningarna
- göra en bedömning av vilka verksamheter som omfattas respektive faller utanför respektive lagstiftning
- göra en bedömning av vilka risker som detta medför för den enskilde
- bedöma behovet av tydligare reglering eller vägledning inom området.

De behandlingar som nuvarande rapport omfattar finns i kategorierna massage, akupunktur, tatuering, piercing, övriga kroppsförändringar, fotvård manikyr, pedikyr och nagelskulptering, fiskpedikyr, tandutsmyckning, hårvård och diatermi. Samtliga behandlingar som beskrivs betraktas som hygieniska behandlingar och omfattas av tillsyn enligt miljöbalken om den utförs yrkesmässigt. De beskrivs i kapitlet *Behandlingar som räknas som yrkesmässig hygienisk verksamhet*.

En stor del av det ursprungliga regeringsuppdraget om reglering av hälso- och sjukvårdslag och miljöbalken togs över av utredningen om estetiska behandlingar som utförts av en extern konsult, Karin Lindell, på uppdrag av Socialstyrelsen [1]. Där har utretts ansvar, kompetens och regler för skönhetsbehandlingar med stora risker för patienten och som inte räknas som sjukvårdande behandlingar. Det uppdraget var inriktat på skönhetsoperationer och behandling med botox. Dit har räknats plastikkirurgi, all form av laser och IPL (Intense pulsed light), injektioner med botox och vävnadsfillers, mekanisk och kemisk peeling samt blekning av tänder och andra kroppsdelar.

Frågeställningar

Oklarheter råder om

- vilka verksamheter som räknas som yrkesmässigt hygieniska verksamheter
- vilka som räknas som vårdverksamheter
- vad det finns för andra typer av angränsande verksamheter.

Socialstyrelsen ska bringa klarhet i detta samt identifiera vilken lagstiftning som gäller för ovan nämnda verksamheter. Är det exempelvis miljöbalken

(1998:808), hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), tandvårdslagen (1985:125) eller annan lagstiftning som gäller? Är det fråga om flera lagar som gäller parallellt eller är det så att relevant lagstiftning saknas? Vissa av de behandlingar som tas upp i utredningen om estetiska behandlingar betraktas av många kommuner (miljö- och hälsoskyddsnämnder) som hälso- och sjukvård (t.ex. skönhetsoperationer) och andra som yrkesmässig hygienisk verksamhet (bl.a. laserbehandling vid borttagande av tatuering, vissa hudvårdsbehandlingar och injektioner med vävnadsfillers). Detta varierar bland kommunerna i landet och osäkerheten är stor eftersom det inte finns klart reglerat i lagstiftningen.

Samverkan eller beroende av andra projekt

Detta projekt har samverkat med projektet som hanterat estetiska behandlingar. Resultatet ska vidare bidra till projektet om tillsyn av vårdlokaler – ansvarsfördelning, enligt miljöbalken och hälso- och sjukvårdslagstiftningen med flera (dnr 8588/2009).

Även det nationella tillsynsprojektet om piercing och tatuering (dnr 37762/2010) har gett kunskap som varit till nytta i detta projekt.

Avgränsningar

Uppdraget omfattar endast yrkesmässig hygienisk behandling, inte ren hälso- och sjukvård och inte heller arbetsmiljöfrågor och som tidigare nämnts har estetiska behandlingar övergått till en särskild utredning.

Behandlingar som inte betraktas som hygieniska eller som inte utövas yrkesmässigt har inte heller tagits med i utredningen. Exempel på detta är nässköljning, tarmsköljning, behandlingar med blodiglar, fluglarver, öronljus och massage som utförs när kunden har kläderna på. Extrema former av kroppsförändringar som *bodymodification* där diverse föremål förs in under huden (kolor, horn och stjärnor m.m. av plast och metall) behandlades inte i skönhetsuppdraget och har därför tagits med här.

Exempel på reglering och tillsyn i andra länder

Socialstyrelsen har gjort ett försök till inventering av hur det ser ut i de övriga nordiska länderna samt Tyskland.

I Norge finns en föreskrift om frisörverksamhet, hudvård, tatuering och håltagning från 1998 som ändrades 2009¹. Föreskriften gäller inte medicinsk verksamhet. I föreskriften finns hygienkrav för att hindra smitta, krav på egenkontroll, krav på att lokaler för tatuering och håltagning ska godkännas av det kommunala organ som har hand om tillsynen och krav på att övriga lokaler ska anmälas. Det finns också krav på lokal, utrustning, hantering och information till kunden. Ambulerande verksamhet är inte tillåten men dis-

¹ Forskrift om hygienkrav för frisör-, hudpleie-, tatoverings- och hultakingsverksamhet m.v. FOR 1998-0506 nr 581

pens kan ges. Kommunstyrelsen delegerar tillsynen till kommunläkaren. Till grund för tillsynen finns smittskyddslag, kommunhälsotjänstelag och den särskilda föreskriften.

I Danmark saknas lagstiftning för yrkesmässig hygienisk behandling, men finns för skönhetsoperationer och liknande som kräver medicinskt kunnig personal. Det varit på tal att reglera tatuering, men det har inte skett. Ett notat är gjort. Det saknas tillsyn av yrkesmässig hygienisk verksamhet. Ingen tillsyn görs av hygien, men Sundhetsstyrelsen har utfört tillsyn av kosmetisk behandling enligt *Bekendtgørelse om kosmetisk behandling*.

I Tyskland finns en smittskyddslagstiftning och en hygienförordning utfärdas i de 16 förbundsstaterna. I exempelvis Hessen innehåller hygienförordningen olika krav på rengöring och sterilitet.

Finland och Island har inte besvarat vår förfrågan.

Metod

En kartläggning gjordes av vilka behandlingar och verksamheter som skulle behandlas i projektet, bl.a. utifrån de frågor Socialstyrelsen fått från kommunernas miljö- och hälsoskyddsinspektörer, annonser om olika behandlingserbjudanden i massmedier, internetsökningar, egen kunskap och kontakter med olika branscher.

Riskerna med de olika behandlingarna utgörs av olika typer av smitta, allergi, skada m.m. För att beskriva de olika behandlingarna och kunna bedöma riskerna inhämtades kunskap från experter inom och utom Socialstyrelsen i frågor om smittspridning, allergier och andra risker. Kontakter har tagits med andra myndigheter (Arbetsmiljöverket, Smittskyddsinstitutet och Skolverket) för att reda ut frågor om lagstiftning och avgränsningar. Dessutom har projektet försökt kartlägga problemets omfattning genom att granska anmälningar som kommit till polisen, Socialstyrelsen och landstingens smittskyddsenheter, Konsumentverket och Allmänna reklamationsnämnden.

Lagstiftning

Grundläggande regler för yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling

Verksamheter inom yrkesmässig hygienisk verksamhet och hälso- och sjukvård kan delas i fyra områden

- yrkesmässig hygienisk verksamhet som regleras av miljöbalken
- den traditionella hälso- och sjukvården som bedrivs av legitimerad personal enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)
- hälso- och sjukvård som bedrivs av icke legitimerad personal enligt 5 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659)
- den s.k. alternativmedicinen eller komplementärmedicinen som i vissa fall också kan falla in under ovanstående regleringar.

Alla verksamheter kan medföra straffansvar och sanktioner av olika slag. Vissa verksamheter omfattas både av miljöbalken, hälso- och sjukvårdslagen och smittskyddslagen.

Begreppet yrkesmässig

Någon exakt definition av vad som är yrkesmässig verksamhet finns inte. Rättspraxis har inte heller klarlagt innebörden, Naturvårdsverket har dock i handboken *Egenkontroll en fortlöpande process (2001:3)*, framfört förslag på ett antal kriterier som även Socialstyrelsen anser kunna vara tillämpliga i en bedömning.

Vid bedömningen av om en verksamhet eller en åtgärd är yrkesmässig kan nedanstående kriterier användas: Yrkesmässig är verksamheten eller åtgärden om den som bedriver verksamheten eller vidtar åtgärden

- är näringsidkare
- kallar sig företagare
- uppenbarligen bedriver verksamhet kommersiellt
- utför tjänster åt någon annan
- tar betalt
- gör något som faller under miljöbalken inom en i övrigt yrkesmässig verksamhet
- gör så i en större omfattning med viss varaktighet eller periodiskt återkommande
- marknadsför verksamheten eller åtgärden
- inte agerar som privatperson.

Det kan i en del fall räcka med att verksamheten uppfyller en eller flera punkter.

Miljööverdomstolen har i flera domar fastställt vad som innefattas av begreppet näringsidkare. I princip gäller att om en verksamhet av ekonomisk art bedrivs yrkesmässigt så är det en näringsverksamhet. Verksamhetens syfte behöver inte vara att generera vinst.

Yrkesmässig hygienisk verksamhet

I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk verksamhet definieras det som sådan hygienisk verksamhet som erbjuds allmänheten och som inte står under Socialstyrelsens tillsyn enligt 6 kap. lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (denna lag är upphävd men motsvarande regler finns i 7 kap. patientsäkerhetslagen).

Miljöbalken

Kraven på hygien i yrkesmässig hygienisk behandling innebär bl. a. att bevaka hälso- och smittrisker enligt 26 kap. 3 och 9 §§ miljöbalken. Enligt 38 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd gäller anmälningsplikt för vissa verksamheter som erbjuder yrkesmässig hygienisk behandling. Det gäller verksamheter där man använder skärande eller stickande verktyg som kan innebära risk för blodsmitta. I fokus står dels kraven på att verksamhetsutövaren ska ha kunskap om riskerna i sin verksamhet och ett system för att kontrollera den så att det inte uppstår några olägenheter för människors hälsa eller miljön, dels miljö- och hälsoskydds-nämndens tillsynsansvar. Kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd har tillsynsansvaret för alla verksamheter som erbjuder yrkesmässig hygienisk behandling oavsett om verksamheten är anmälningspliktig eller inte (45§).

Även de mer allmänt hållna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken ska tillämpas på verksamheter som kan medföra olägenheter för människors hälsa. Så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan leda till en olägenhet för människors hälsa inträder en skyldighet att vidta åtgärder. Såväl förebyggande åtgärder och andra försiktighetsmått, som åtgärder för att motverka en redan uppkommen olägenhet, omfattas av reglerna.

Egenkontroll

Regler om egenkontroll återfinns i miljöbalken och i förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll. Enligt förordningen har verksamhetsutövaren ett stort eget ansvar för att kontrollera kvaliteten på sin egen verksamhet. Genom att använda sig av egenkontrollen ska verksamhetsutövaren genomföra och upprätthålla miljöbalkens och myndigheternas krav.

När det gäller anmälningspliktiga verksamheter finns i egenkontrollförordningen krav på dokumenterade rutiner för detta. Verksamhetsutövaren ska bedriva egenkontroll av sin verksamhet, för att kontrollera att de doku-

menterade rutinerna följs och att vid behov ändra rutinerna så att säkerheten förbättras.

Hälso- och sjukvård vid sidan av hälso- och sjukvårdslagens regler

Utgångspunkten är och har varit att det är tillåtet för var och en, oavsett utbildning och kompetens, att vara verksam på hälso- och sjukvårdens område (utom tandvård se 10 kap. 4 § patientsäkerhetslagen (2010:659)), med undantag från vad som stadgas i 5 kap. Patientsäkerheten måste dock vara tillgodosedd. Ställningstagandet återkommer i kommentarerna till 5 kap. 1 § i patientsäkerhetslagen.

Patientsäkerhetslagen gäller enbart yrkesmässig verksamhet. I 5 kap. 1 § patientsäkerhetslagen stadgas att andra än hälso- och sjukvårdspersonal inte yrkesmässigt får undersöka någon annans hälsotillstånd eller behandla någon annan för sjukdom eller därmed jämförligt tillstånd genom att vidta eller föreskriva åtgärder i ett antal uppräknade fall i förebyggande, botande eller lindrande syfte. I uppräknningen tas upp behandling av vissa smittsamma sjukdomar, behandla cancer och andra elakartade svulster, diabetes, epilepsi eller sjukliga tillstånd i samband med havandeskap eller förlossning, undersöka eller behandla någon annan under allmän bedövning eller under lokal bedövning genom injektion av bedövningsmedel eller under hypnos, behandla någon annan med radiologiska metoder, personlig undersökning av den som sökt honom eller henne, lämna skriftliga råd eller anvisningar för behandling, undersöka eller behandla barn under åtta år, eller prova ut kontaktlinser.

Egenvård, vård av familjemedlemmar, goda vänner eller andra utan att någon ersättning begärs eller tas emot är inte förbjudna enligt bestämmelserna i patientsäkerhetslagen.

Avgränsningen gentemot den etablerade hälso- och sjukvården görs genom s.k. negativ bestämning på så sätt att den verksamhet som bedrivs av någon annan än hälso- och sjukvårdspersonal faller under begränsningar som föreskrivs i lagstiftningen. Det saknar då i princip betydelse om sådan vård håller god kvalitet och i övrigt bedrivs på ett bra sätt. Bestämmelserna i 5 kap. gäller både etablerade som alternativa metoder.

Skönhetsbehandling med fillers och botox

Fillers som inte är receptbelagda kan i princip appliceras av vem som helst med den begränsningen att personer med vissa sjukdomar och barn under 8 år inte får behandlas (5 kap. 1 § patientsäkerhetslagen), till detta tillkommer ev. ansvar enligt skadeståndslagen och ev. straff enligt brottsbalken vid felaktigheter.

Om en legitimerad person applicerar fillers så är det närmast att se som hälso- och sjukvård dvs. legitimationen innebär att man förutsätter att ett medicinskt kunnande används. Detta innebär att såväl botoxbehandling som behandling med fillers av legitimerade personer bara kan ske inom en vårdgivarorganisation enligt reglerna i hälso- och sjukvårdslagen resp. patientsäkerhetslagen och tillhörande författningar. Då gäller i princip de förutsätt-

ningar som finns i de två författningar (SOSFS 1997:14) resp. (SOSFS 2000:1).

Utredaren för estetiska behandlingar gör bedömningen att sådana behandlingar inte utgör hälso- och sjukvård om de görs i estetiskt syfte oavsett om den utförs av legitimerad personal. I rapporten från projektet föreslås att samtliga däri beskrivna behandlingar betraktas som hälso- och sjukvård genom att en ny lagstiftning föreslås för estetiska behandlingar. De kommer då att falla under hälso- och sjukvårdslagen i första hand med tillsyn av Socialstyrelsen.

Efter remissbehandling kommer Socialstyrelsen att ta ställning till vad som ska ingå i vilken lagstiftning.

Tillsyn

Socialstyrelsen har tillsynsansvar² inom hälso- och sjukvård och smittskydd och ger tillsynsvägledning inom hälsoskydd.

Tillsyn över hälsoskyddet

Syftet med hälsoskyddet är att upptäcka, förebygga och undanröja hälsorisker i miljön. Kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder har ansvaret för tillsynen. Tillsynen utförs vid regelbundna tillsynsbesök då kontroll utförs av dels verksamheternas rutiner och egenkontroll, dels de faktiska förhållandena på plats. Lokaler, inredning och utrustning inspekteras för att kontrollera att de sköts och underhålls på ett sådant sätt att risken för olägenheter för människors hälsa minimeras. Exempel på tillsynsområden är yrkesmässig hygienisk verksamhet, höga ljudnivåer från musik och inomhusmiljö i bostäder, vårdlokaler, skolor och förskolor.

Socialstyrelsens uppdrag är att ge stöd och vägledning till kommuner och länsstyrelser för att öka lagstiftningens effektivitet och att följa upp och utvärdera hur lagstiftningen och andra normer tillämpas.

Tillsyn över hälso- och sjukvården

Socialstyrelsen har ansvaret för tillsynen av hälso- och sjukvården och dess personal. Tillsynen syftar främst till att förebygga skador och minimera risker för patienterna samt främja vårdkvalitet. Socialstyrelsen ska genom sin tillsyn stödja och granska verksamheten och personalens åtgärder. Vid granskningen lägger Socialstyrelsen fokus på verksamheten, i synnerhet på vårdgivarens kvalitetssystem och egenkontroll.

Dubbel tillsyn

Normalt sett utförs till exempel fotvård som yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling och omfattas av bestämmelserna i miljöbalken. Till-

² Detta förändras i och med att tillsynen av hälso- och sjukvården och socialtjänsten flyttas över till en ny myndighet, Inspektionen för vård och omsorg den 1 juni 2013.

syn från två olika myndigheter kan dock bli aktuell för samma verksamhet när fotvård utförs av en legitimerad person inom en vårdgivares verksamhet, eftersom det då räknas som hälso- och sjukvård och bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen (medicinsk fotvård) gäller, förutsatt att personen använder sin medicinska kompetens.³ När det gäller lokalerna för en sådan verksamhet kan tillsynen omfattas av både hälso- och sjukvårdslagen och miljöbalken (45 § p. 2 förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd), där det framgår att kommunen ska ägna särskild tillsyn av bl.a. vårdlokaler. Det gäller inomhusmiljön i de delar av lokalen dit allmänheten har tillträde som t.ex. väntrum. Detta innebär att kommunen har tillsynsansvar om man befarar olägenhet för människors hälsa, t.ex. efter klagomål på fukt- och mögelproblem kopplat till allergireaktion.

Vid dubbel tillsyn kan det vara lämpligt att myndigheterna samverkar.

Smittskydd

Landstingen har ansvaret för att vidta de smittskyddsåtgärder som riktar sig till människor. Smittskyddsläkaren har ett samlat ansvar för smittskyddet inom landstinget

Kommunerna och vissa myndigheter, t.ex. Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt har ansvaret för åtgärder som riktar sig mot objekt och djur.

Socialstyrelsen har ansvar för tillsyn och föreskrifter inom smittskyddet samt ansvarar för samordningen av smittskyddet på nationell nivå.

Smittskyddsinstitutet ska som expertmyndighet följa och analysera smittsamma sjukdomars utbredning nationellt och internationellt och föreslå åtgärder för att landets smittskydd ska fungera effektivt.

Medicinteknisk utrustning

Medicintekniska produkter⁴ kan användas inom yrkesmässig hygienisk behandling för att bl.a. kompensera en skada, undersöka, ändra eller ersätta anatomi eller en fysiologisk process. Exempel på medicintekniska produkter är sprutor, kontaktlinsprodukter, kanyler, infusionsaggregat och pumpar för läkemedelstillförsel.

Medicintekniska produkter ska vara CE-märkta vilket innebär att föreskrifternas krav uppfylls. Läkemedelsverket ansvarar för tillsynen över medicintekniska produkter.

³ Detta gäller även medicinsk fotvård inom en vårdgivares verksamhet som utövas av en icke legitimerad person. Medicinsk fotvård kan även utföras på delegation från en vårdgivare av någon som inte är legitimerad eller är anställd av en vårdgivare. Det blir då hälso- och sjukvård under den vårdgivare som delegerat uppgiften (SOSFS 1997:14).

⁴ Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 2003:11), (LVFS 2001:5) och (LVFS 2001:7).

Kosmetiska produkter

Regler för kosmetiska och hygieniska produkter finns i miljöbalken och tillhörande förordningar samt i Läkemedelsverkets föreskrifter. Till grund för flera av de svenska reglerna finns direktiv utarbetade av EG. Innehåll och användning regleras i EU-direktiv och en EU-förordning⁵. Bestämmelserna i förordningen ska säkerställa hälsoskydd och konsumentinformation genom att produkternas sammansättning och märkning övervakas. Kosmetiska produkter är ämnen eller blandningar som är avsedda att appliceras på människokroppens yttre delar (överhud, hår, naglar osv.) eller på tänder och slemhinnor i munhålan i uteslutande eller huvudsakligt syfte att rengöra eller parfymera dem, skydda dem, behålla dem i gott skick eller korrigera kroppslukt. Det yttersta ansvaret för att en kosmetisk och hygienisk produkt inte skadar användaren eller miljön och att bestämmelserna följs ligger på tillverkaren och importören.

Läkemedelsverket är central tillsynsmyndighet och kommunerna lokala tillsynsmyndigheter för kosmetika och hygienprodukter.

Tatueringsfärger

En ny förordning om tatueringsfärger⁶ trädde i kraft den 1 augusti 2012. Även denna har Läkemedelsverket och kommunerna tillsyn över.

Kemikalierregler

För att bl.a. förbättra skyddet av människors hälsa och miljön, har EU moderniserat den europeiska lagstiftningen om kemikalier och infört *Reach*, ett integrerat system för registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier. Förordningens tillämpningsområde omfattar alla ämnen som tillverkas, importeras, släpps ut på marknaden eller används som sådana eller i blandningar.

Kemikalieinspektionen ansvarar för tillsynen av kemiska produkter, bekämpningsmedel och varor hos s.k. primärleverantörer (de som tillverkar eller för in produkter till Sverige).

Brottsbalken

Den som utsätter annan för skada och smittrisker avsiktligt eller genom vårdslöshet eller försummelse kan dömas till straff för brott enligt brottsbalken¹³ kap 6 §.

⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1223/2009 av den 30 november 2009 om kosmetiska produkter.

⁶ SFS (2012:503)

Andra lagar som kan vara tillämpliga

- Produktsäkerhetslagen (2004:451)
- Skadeståndslagen (1972:207)
- Lagen om marknadsföring av produkter och tjänster (2008:486)
- Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Risker

Smitta och allergier bedöms som de vanligaste riskerna vid yrkesmässig hygienisk verksamhet. Risk för blodsmitta finns när hud eller slemhinna penetreras och många kemikalier som används vid olika behandlingar innehåller allergener. Dessa risker behandlas i separata avsnitt nedan.

Riskbedömning och skyddsrutiner

Den som bedriver yrkesmässig hygienisk verksamhet ska ha kunskap om olika risker och hur dessa förebyggs för den typ av verksamhet som är aktuell. Man är skyldig att göra en bedömning av alla de risker som kan förekomma i verksamheten⁷. Utifrån dessa bedömningar ska rutiner för arbetet finnas på plats som förebygger att skada eller komplikation uppstår. De utarbetade rutinerna ska i vissa fall dokumenteras⁸.

Smittrisker

Smittämnen (mikroorganismer) som bakterier och virus finns överallt i vår omgivning. Vi bär också på en stor mängd bakterier som en del av vår normalflora. Dessa är en viktig del i vårt skydd mot sjukdomsframkallande smittämnen och infektioner. Den största delen av vår normalflora finns i tarmen, men även i huden är den riklig. Förutom normalfloran är vi ibland bärare av sjukdomsframkallande smittämnen utan att vi själva är sjuka. Även bakterier som tillhör normalfloran kan orsaka infektioner om de exempelvis förs in under huden eller i blodbanan.

Alla smittämnen vi bär på kan spridas, till olika delar av kroppen och till andra personer. Riskerna för smittspridning beror dels på vilka smittämnen och vilka smittvägar som är aktuella, dels på individens immunförsvar.

Vad som händer när smitta överförs beror på den mängd mikroorganismer mottagaren utsätts för (smittdos) och den mängd mikroorganismer som behövs för att en infektion ska uppstå (infektionsdos). Infektionsdosen varierar med individens mottaglighet och smittämnets art.

Vid yrkesmässig hygienisk verksamhet finns risk för överföring av smitta till kunden eller till verksamhetsutövaren. I smittskydds-, miljö- och arbetsmiljölagstiftningarna finns krav som måste följas för att skydda alla berörda. Det är viktigt att arbetet alltid baseras på kunskap och säkerhet, oavsett om en person har ett känt bärarskap av viss smitta eller inte.

⁷ 6 § förordning (1998:901)

⁸ § förordning (1998:901)

Rutiner för att förebygga smitta måste därför finnas och följas vid alla typer av yrkesmässig hygienisk verksamhetsutövning. I de fall hud eller slemhinna penetreras måste rutinerna alltid inkludera skydd mot blodsmitta.

Allmänt god hygien, såsom rengöring och desinfektion av lokalerna och dess utrustning krävs för att förebygga smittspridning. Rutinerna för detta måste anpassas efter typ av verksamhet, lokaler och utrustning.

Handhygien är alltid en av de allra viktigaste åtgärderna för att förebygga smittspridning. Möjligheter att tillämpa en god handhygien (tillgång till flytande tvål, varmt vatten och pappershanddukar, samt vid behov handdesinfektion) är ett krav i all yrkesmässig hygienisk verksamhet.

Det är viktigt att inte genomföra behandlingar om utövaren eller kunden har en pågående infektion, eftersom smittrisen då är större. Vid hudskador som exempelvis eksem eller sår måste en speciell bedömning göras även om ingen aktuell infektion föreligger. Det gäller såväl verksamhetsutövare som kund. I de fall speciella skyddsåtgärder behövs för behandling av en kund kan detta underlättas genom planering av verksamheten, exempelvis så att denne behandlas sist på dagen.

Det är viktigt att informera kunden om smittrisker vid behandling, liksom att fråga kunden om eventuell infektion, hudproblem etc. När det gäller vissa bakterier och infektioner finns enligt smittskyddslagen krav att den smittade informerar i situationer med risk för smittspridning. Det gäller exempelvis hepatit B och C och vissa resistent bakterier som MRSA (meticillinresistent Staphylococcus aureus). En patient med sådan smitta får s.k. förhållningsregler om detta av sin behandlande läkare när smittan diagnostiseras.

Smittvägar

Direkt kontaktsmitta

Direkt kontaktsmitta innebär att smitta överförs direkt mellan smittkällan, som kan vara en infekterad person eller en smittbärare utan symtom, och den mottagliga individen. Det kan gälla hudbakterier, exempelvis gula stafylokokker som ofta finns i infekterade sår, men som även kan förekomma hos friska bärare. Detta gäller även resistent varianter som t.ex. MRSA. Vid pågående infektioner med symtom är mängden bakterier större än vid symptomfritt bärarskap, vilket leder till större risk för smittspridning.

Indirekt kontaktsmitta

Indirekt kontaktsmitta innebär att smitta överförs från en person till en annan via händer, kläder, ytor eller föremål, exempelvis behandlingsbreds eller stol, utrustning eller dörrhandtag, som förorenats med smittämnen. Olika smittämnen kan överleva olika lång tid på olika ytor.

Indirekt kontaktsmitta är den vanligaste smittvägen och den absolut vanligaste överföringen av indirekt kontaktsmitta sker via händer.

Droppsmitta

Vid hosta eller nysning sprids droppar som innehåller smittämnen. Dessa droppar når oftast inte mer än någon meter innan de faller ner i omgivningen, men kan därifrån spridas vidare som indirekt droppsmitta (droppkontaktsmitta). Det är oftast förkylnings- eller influensavirus som överförs på detta sätt, dvs. direkt till en person som befinner sig tillräckligt nära eller indirekt via händer eller föremål.

I situationer där kroppsvätskor t.ex. saliv och blod, kan stänka finns risk för spridning av smittämnen och det är viktigt att skydda sig, framförallt från stänk till slemhinnor i ögon eller näsa-mun

Blodsmitta

Vissa smittämnen måste överföras från smittbärande blod eller kroppsvätska, in i blodet på mottagaren för att smitta ska uppstå. Då brukar man tala om blodsmitta och det handlar då huvudsakligen om de olika virus som orsakar hepatit B, hepatit C och hiv. Dessa ska enligt smittskyddslagen anmälas till Smittskyddsinstitutet och landstingets smittskyddsläkare. Smittskyddsinstitutet sammanställer anmälningarna, nedan finns en sådan avseende hepatiter diagnostiserade mellan 2002 och 2010, där piercing eller tatuering är den troliga smittvägen. Tillgängliga data skulle kunna tyda på en ökning av smitta via piercing och tatuering.

Hepatiter smittade via piercing/tatuering

År	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
Trolig smittad i Sverige				4								11	1	15		10	1	15
Utomlands	1			1		1	1	4	4	6		8	4	6	3	13	1	15
Okänt				1					1	9	1	3		2	1	3		2
Totalt	1			6		1	1	4	5	15	1	22	5	23	4	23	2	32

Källa: Smittskyddsinstitutet

För att förebygga spridning av blodsmitta är det viktigt att betrakta allt blod som potentiellt smittsamt och ha rutiner för förebyggande åtgärder som inkluderar detta. I sjukvården finns mycket erfarenhet på området. Där kunde man sänka förekomsten av hepatit B-smitta hos personalen långt innan vaccin mot hepatit B blev tillgängligt, genom att tillämpa samma skyddsrutiner vid all risk för kontakt med blod.

Andra smittämnen, som exempelvis gula stafylokocker, kan också orsaka infektion om de kommer in i blodet, även om man då inte brukar tala om blodsmitta.

I munhållans normalflora finns en stor mängd olika bakterier som normalt inte orsakar infektioner men som i vissa situationer kan orsaka infektioner på hjärtklaffarna (endocardit) om de kommer ut i blodet. Det finns beskrivet sådana fall efter piercing i tungan[2].

Smittorisker i olika verksamheter

Risk för kontaktsmitta föreligger i alla former av yrkesmässig hygienisk verksamhet.

När det gäller verksamheter där hud eller slemhinna penetreras, som vid exempelvis piercing, tatuering och olika former av kroppsförändring (body modification) finns risk för djupa infektioner och överföring av blodsmitta.

När det gäller piercing och tatuering finns bl.a. från USA redovisat en studie [3] av 454 universitetsstudenter. 51 procent av dessa hade någon form av piercing och 23 procent var tatuerade. För 17 procent av de piercades studenterna hade behandlingen medfört någon form av komplikation, blödning, vävnadsskada eller bakteriell infektion. Piercing i naveln var mest förknippad med infektion. Inga komplikationer efter tatuering rapporterades av de tatuerade studenterna i denna studie.

En annan studie [4] av komplikationer efter tatuering har visat att infektioner, allergiska reaktioner, granulom och tumörer kan uppstå efter tatuering.

Risker vid skadad hud och vid penetration av hud eller slemhinna

Hudkostymen är en viktig skyddsbarriär mot att smittämnen kommer in i kroppen. Om huden är skadad, exempelvis vid sår eller eksem, finns risk att smittämnen tränger in och orsakar infektion. Smitta sprids även lättare från skadad hud.

Om huden penetreras finns risk för att bakterier förs in, ju djupare penetration desto större risk för infektion. De bakterier som förs in kan vara sådana som personen bär normalt, eller bakterier som tillförts genom kontaktsmitta.

Det finns också risk för att föra in smittämnen om instrument och annan utrustning som används vid ingreppet inte är sterila, eller hanteras så att de blir osterila under pågående behandling.

Vid kontakt med blod eller kroppsvätskor finns också risk för spridning av blodsmitta. Det kan ske vid penetration av hud eller slemhinna, men också om huden är skadad av sår eller eksem.

Allergirisker

Vid hygieniska behandlingar används ofta produkter som kan vara allergiframkallande [5]. Risken för allergireaktioner ökar om behandlingen innebär en kombination av värme, våt eller fuktig hud, skadad hud, mikroström, massage eller att huden täcks, till exempel med kroppsstrumpa eller bandage. De viktigaste ämnesgrupperna med allergiframkallande ämnen är

- akrylater (hårdplaster)
- konserveringsmedel
- parfymämnen
- hårfärgningsmedel.

Akrylatplast används vid nagelskulptering för att bygga upp den konstgjorda nageln. Plasten är ett starkt kontaktallergen innan den har härdats. Cyanoakrylat används för att limma förpreparerade naglar ovanpå den naturliga nageln och kan bland annat orsaka luftrörsreaktioner.

Konserveringsmedel används i kosmetiska och hygieniska produkter som är vattenbaserade. Ju mer utspädd produkt desto mer konserveringsmedel behövs. I stort sett alla konserveringsmedel är allergiframkallande, vissa är mycket starka kontaktallergener, t.ex. metylklorisotiazolon/metylisotiazolon (MCI/MI), och Kathon (CG).

Parfymämnen används bland annat i hygienprodukter och kosmetika och tillhör de vanligaste orsakerna till kontaktallergi. Cirka 10 procent av vuxna eksempatienter i Europa beräknas ha kontaktallergi mot parfymämnen. Både naturliga och syntetiska parfymämnen kan vara allergiframkallande. Vid hygieniska behandlingar är det vanligt att olika slags oljor används. De eteriska oljorna utgör en stor allergirisk, medan risken är liten när det gäller mineralolja och matolja.

Hårfärgningsmedel innehåller ofta färgämnen som är starkt allergiframkallande, t.ex. parafenyldiamin. Kontaktallergi mot parafenyldiamin förekommer i vissa länder hos upp till 5 procent av eksempatienter, hos 30 procent av frisörer med eksem och hos 0,1–2 procent av vuxna i befolkningen.

Parafenyldiamin är förbjudet i Sverige i produkter som används för kroppsmålning, men på turistorter är det inte ovanligt att tatueringar med svart henna erbjuds. Parafenyldiamin är en vanlig tillsats i svart henna och koncentrationen är ofta betydligt högre än i hårfärg. Upp till 64 procent parafenyldiamin har uppmätts i svart henna, medan den högsta tillåtna koncentrationen i hårfärger är 6 procent.

Förutom de fyra viktiga ämnesgrupper som berörs ovan finns det ytterligare allergirisker i samband med hygieniska behandlingar. Vissa instrument eller redskap som används vid behandlingar kan utgöra en risk för allergiska reaktioner, t.ex. koppar av latex som används vid koppning och nålar av nickelhaltig metall som används bland annat vid diatermi.

Behandlingar som fiskpedikyr och kaviarbehandling är olämpliga för personer som är överkänsliga mot fisk. Risk finns för reaktioner som nässelutslag och andnöd.

Övriga risker

Skaderisker

Vid djupare penetration under huden och införande av främmande material (kroppsmodifiering) eller belastning (upphängning i köttkrokar) finns risk för skador på muskler eller nerver, liksom för större blödning. Blödningsrisk finns även vid s.k. tungklyvning och vid piercing i munhålan. Vid piercing av läpparna och tungan riskerar man även skador både på tänder och vävnader i munnen. Det kan handla dels om tandlossning och skador på tänderna, dels om att tandkötet förstörs eftersom det utsätts för slitage mot det hårda piercingsmycket. I förlängningen kan talet och ätförmågan påverkas. Dessa skador kan bli bestående. Ärr-

bildning kan förekomma både vid t.ex. piercing och vid tatuering. Det finns även risk för brännskador vid vissa kroppsförändringar och vid diatermi.

Behandlingar som räknas som yrkesmässig hygienisk verksamhet

Yrkesmässig hygienisk behandling är en del av skönhetsbranschen. Utredningen har identifierat de i dagsläget vanligaste förekommande behandlingarna inom området och beskrivit hälsoriskerna med dessa. Yrkesmässig hygienisk verksamhet finns inom olika områden som t.ex. piercing, tatuering och olika typer av kroppsbehandlingar⁹. Det uppstår ständigt nya former av behandlingar, metoder och tekniker och nya verksamhetsutövare etableras. Det är därför nödvändigt att de kommunala tillsynsansvariga, länsstyrelserna och Socialstyrelsen kontinuerligt följer utvecklingen. De idag vanligaste behandlingarna följer nedan.

Massage

Olika typer av massage där kunden är avklädd, helt eller delvis. Metoden innebär massage med olika hårt tryck och med olika ämnen som t.ex. olika oljor, choklad eller kaviar. Det kan också innebära massage med hjälp av varma stenar, koppar av gummi eller rullar som lyfter upp huden för att öka blodcirkulationen. Det finns alltid en risk för kontaktsmitta vid kontakt hud mot hud. Den största risken är allergi orsakad av ämnet som masseras in i huden.

Risker

- Allergi
- Indirekt kontaktsmitta

Akupunktur

Nålar appliceras på särskilda punkter på kroppen. Metoden används i Sverige mest för att behandla olika former av smärttillstånd. Huden kan skadas när nålen sticks in och man kan få blåmärken eller mindre blödningar. Övergående trötthet eller upprymdhet är vanliga biverkningar.

Risker

- Infektion med blodsmitta

⁹ I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk verksamhet definieras det som sådan hygienisk verksamhet som erbjuds allmänheten och som inte står under Socialstyrelsens tillsyn enligt 6 kap. lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (denna lag är upphävd men motsvarande regler finns i 7 kap. patientsäkerhetslagen).

Tatuering

Tatuering är en beständig infärgning av huden i olika mönster genom penetration av nålar doppade i färg. Vid hennatatuering målas mönstret på kroppen med en blandning av henna och färg.

Risker

- Infektion med blodsmitta
- Annan infektion
- Allergi (framför allt svart henna)
- Ärrbildning

Piercing

Piercing är att fästa ett smycke som t.ex. en ring eller en stav någonstans på kroppen efter håltagning. Smycket kan även fästas under huden.

Risker [6]

- Infektion med blodsmitta
- Annan infektion
- Allergi
- Ärrbildning

Övriga kroppsförändringar

Det finns många olika typer av bestående kroppsförändringar. *Bodymodification* innebär att olika material stoppas in under huden för att göra en skulptural förändring av huden. Vid *scarification* skärs ett mönster eller motiv in i huden för att skapa en ärrbildning och vid *branding* skapas mönstret genom att man bränner huden allvarligt. Töjning eller *tension* innebär att man stegvis töjer ut t.ex. örsnibben genom att sätta in större och större ringar eller pluggar. Det förekommer också att man klyver tungan för att den ska se ut som en ormtunga. Elektrodermografi används för huddekoration genom att bleka huden eller för att ta bort gamla tatueringar, ärr eller fläckar. En liten ljusbåge alstras när en strömförande nål hålls på ett kort avstånd från huden. Då bildas ett ärr i huden och bleker även pigmenten

Risker

- Infektion med blodsmitta
- Annan infektion
- Allergi
- Brännskada (branding, elektrodermografi)
- Blodförlust (tungklyvning)

Fotvård

Området innefattar all vård av fötter, både fotvård och pedikyr. Medicinsk fotvård innebär att verksamhetsutövaren erbjuder behandlingar för medicinskt känsliga kunder som t.ex. diabetiker, men det finns ingen vedertagen definition på medicinsk fotvård. Medicinsk fotvård syftar till att förhindra eller skjuta upp allvarliga komplikationer till en sjukdom som påverkar fotens nerver, kärl, hud eller mjukdelar.

Risker

- Smitta med exempelvis vårtvirus eller svamp
- Infektion med blodsmitta

Manikyr, pedikyr och nagelskulptering

Området omfattar kosmetiska behandlingar för händer och fingernaglar (manikyr) och fötter och tånaglar (pedikyr). Oftast ingår lackering av naglarna. Vid nagelskulptering förstärks och förlängs naglarna.

Risker

- Allergi
- Smitta med exempelvis vårtvirus eller svamp (vid pedikyr)
- Infektion med blodsmitta (vid pedikyr)

Fiskpedikyr

Fiskar äter död hud från fötterna som sänks ner i akvariet. Vattnet där flera personer har fötterna kan eventuellt sprida smittämnen. Fiskarten som används heter Kangal Garra Rufa och har inga tänder, men utsöndrar ett enzym som möjligen kan framkalla allergier.

Risker

- Infektion
- Allergi?

Tandutsmyckning

Ett smycke fästs på framsidan av tandens yta, t.ex. med lim

Risker

- Allergi vid användning av akrylatlim

Hårvård

Huvudhår, ögonbryn och ögonfransar färgas med hjälp av kemikalier. Vid hårvårdsbehandlingar som t.ex. schamponering, permanentning och färgning används såväl syntetiska preparat som naturprodukter. Det finns inga standarder för vad ekologiska produkter ska innehålla och syftet med dessa produkter är att de ska vara bättre för miljön än andra produkter. De är inte per automatik bättre för hälsan. Växter som används till färgning av hår kan t.ex. vara henna, indigo, rabarberrot, valnötsskal. Växtfärger täcker dock hårstråt dåligt och därför används ofta syntetisk färg även på s.k. gröna salonger.

Risker

- Allergi

Diatermi

Vid diatermi hettas kroppsvävnad upp med elektricitet. Med diatermi kan man ta bort hår permanent och bli av med fibrom (hudflikar, vårtor etc.) Vid hårborttagning förs en mycket tunn nål ner i hårsäcken och bränner. Den värmealstrande växelströmmen bränner bort blodkärlen nere i hårroten så att näringstillförseln stryps och på så vis hindrar strået från att återbildas. Vid borttagning av kärl och hudflikar används en nål med kulelektrod.

Risker

- Brännskada
- Ärrbildning

Slutsatser

Syftet med detta uppdrag var att se över vilken lagstiftning som är tillämplig på yrkesmässig hygienisk verksamhet och behandling. Utredningen visar att samtliga kvarvarande behandlingar som inte tas med i uppdraget om estetiska behandlingar omfattas av miljöbalken. Socialstyrelsen har kommit fram till att det inte krävs någon ny lagstiftning för yrkesmässig hygienisk verksamhet. Däremot behövs vägledning till kommunernas miljönämnder om vilken information som kan vara lämplig till olika verksamheter med skärande och stickande redskap och möjlighet till lämplig utbildning för de olika verksamhetsutövarna. Resultatet av detta uppdrag utgör ett underlag för framtida vägledning till kommunerna.

Risken för allvarlig komplikation vid eller efter yrkesmässig hygienisk behandling är liten, men risken finns. Det saknas registrering av komplikationer kopplade till yrkesmässig hygienisk behandling, förutom vissa smittsamma sjukdomar, vilket innebär att det finns väldigt lite statistik. De register som finns kan inte fånga de komplikationer som uppstår. Enstaka fall av smittsam sjukdom som kan kopplas till tatuering, finns dock beskrivet. När det gäller tatuering och infektioner har även teoretiska beräkningar gjorts.

Ett stort problem är att det i dagsläget inte finns någon specifik utbildning att tillgå om hygien, rengöring och desinfektion för den som till exempel vill börja tatuera eller pierca. Dessa branscher har ökat kraftigt under senaste åren och efterfrågan på utbildning har ökat. Branschorganisationerna är på gång att starta en intern utbildning, men för att få delta i denna måste man vara medlem och ha arbetat minst ett år. Även inom andra branscher där det finns utbildning saknar idag många utförare av stickande och skärande verksamheter utbildning i hygien och smittskydd, vilket borde vara ett krav när man utsätter människor för allvarliga smittrisker. Något krav på specifik utbildning finns inte. Miljöbalken har dock ett allmänt krav att den som utövar en verksamhet som påverkar människors hälsa eller miljön ska känna till riskerna med verksamheten och vidta åtgärder för att minska riskerna eller ta bort dem. Detta innebär att tillsynsmyndigheterna kan ställa krav på kunskap i samband med tillsyn av en verksamhet. Innan man startar en verksamhet som använder skärande och stickande redskap krävs anmälan till kommunens miljö- och hälsoskydds nämnd.

Socialstyrelsen anser att det är viktigt att begränsa konsekvenserna för den enskilde och att minska kostnaderna för samhället i samband med eventuell skada. Eftersom skärande eller stickande verksamheter kan innebära risk för allvarlig blodsmitta rekommenderar Socialstyrelsen att den som ska syssla med sådan verksamhet har någon form av grundutbildning i hygien, rengöring och desinfektion. Den som utför behandlingen måste ha kunskap om hur man förhindrar smittspridning och kunna informera kunden om risker med behandlingen samt även veta vilka kunder som inte bör behandlas på grund av olika hälsotillstånd. Kunden behöver information och denna ska kunna lämnas av utföraren. När det gäller piercing och tatuering har Social-

styrelsen nyligen genomfört ett nationellt tillsynsprojekt. Ett resultat av det projektet kan bli att Socialstyrelsens allmänna råd om yrkesmässig hygienisk verksamhet ses över.

Förslag

Det som kan ge resultat för att minska risken för allvarlig smitta eller infektion och ge minskade samhällsekonomiska kostnader är

- utbildning i hygien och rengöring för den som utövar skärande eller stickande verksamheter
- information till allmänheten om vilka hälsorisker som olika behandlingar kan medföra.

Utbildningen bör omfatta bl. a. lagstiftning, hygien och smittrisker, rengöring av ytor och redskap samt hur man informerar kunden. En sådan utbildning kunde vara möjlig att få in under gymnasieskolans ram. En annan möjlighet kan vara att branschföreningarna beställer en uppdragsutbildning för sina yrkesutövare.

När det gäller information till allmänheten kan möjliga vägar vara via branschorganisationer, smittskyddsläkare och smittskyddssjuksköterskor samt kommunerna. Utbildning, vägledning och information kan ske i samarbete med branschföreningar, kommuner och Sveriges Kommuner och Landsting.

När det gäller piercing och tatuering finns visst vägledningsmaterial som Socialstyrelsen tidigare har tagit fram. Detta riktar sig till både kommunen, branscherna och allmänheten. Det framtagna materialet kan eventuellt utökas till att omfatta andra verksamheter, men behöver uppdateras med tanke på ny lagstiftning. Socialstyrelsen har enligt miljöbalken dock i första hand ansvar för att ge information till kommunerna.

När det har fattats beslut om förslagen i utredningen om estetiska behandlingar kan denna rapport behöva revideras.

Referenser

1. Estetiska behandlingar – förslag till rättslig reglering m.m., Karin Lindell 2012
2. Geoffrey Kloppenburg, Jos G Maessen Streptococcus Endocarditis after Tounge Piercing. J heart Valve Dis Vol. 16. No 3 May 2007
3. Mayo Clin Proc 2002 Jan 77(1):29–34
4. Kazandjieva J Tsankov N. Tattoos:dermatological complications. Clin Dermatol. 2007;25(4):375–82.
5. Carola Lidén: Nya åtgärder mot gamla kontaktallergener– Läkartidningen 2007 nr 48
6. Hälsorisker vid tatuering och piercing m.m. Socialstyrelsen 2003